

Diez años de lliteratura asturiana (1974 - 1984)

ÁLVARO RUIZ DE LA PEÑA

El surdimientu de la lliteratura bable na atualidá ye, en sin dulda, el fechu más importante de los caberos diez años n'Asturies. Nun se trata del intentu d'iguar lo político-cultural al nuéu marcu de la España les autonomíes, como podría pescanciase dende dellos plantiamientos percíticos cola atual cadarma del Estáu, sinón de la solución a un pervieyu poblema qu'encierró a la sociedá asturiana durante sieglos nuna murnia fondera y llatente de la so identidá como pueblu. La lliteratura bable tuvo, y ta teniendo, que recorrer un escuru y curvu camín, argayáu de torgues intrínseques y ayenes a ella mesma: hai qu'echar p'alcantre un corpus lliterariu estimatible escomenzando, prácticament, de cero, al tiempu que se fai un esfuerzu pergrande pa normalizar, precetivar y xunir el usu d'esa llingua. Los escritores bables, enxertaos na que podría llamase «primera xeneración de la concencia llingüística asturiana», escriben non sólo pa un públicu ensin tradición de lletures na so llingua, nuna situación, amás, perfamienda'n cuantes a infraestructures editoriales y comerciales, sinón tamién col güeyu puesto na creación d'esi corpus lliterariu, ferviellu necesariu pa que los nuevos narraores, poetas o autores teatrales tegan finxos próximos y precisos, modelos que-yos sirvan pa contestualizar les sos propies ociones estétiques y formales.

Dao, pues, la dificultá del llabor, paez tar ñidío qu'esta lliteratura tien que ser entamada por unos escritores abondo especiales. Los creaores la nueva lliteratura bable son, al tiempu, monxes y soldaos, escritores conoceores del so oficiu y militantes d'una xera que nun ye p'averase al oxetivu únicu y caberu de tou escritor nuna llingua normalizada, esto ye: l'ésitu de crítica y ventes, la reconocencia pública, la profesionalización másima nel so trabayu, etc. Lo singular, pues, de los nuevos escritores asturianos caltiénse nel fechu de qu'ellos formen daqué especie de partíu nacionaliegu ensin rexistru, un partíu políticu minoritariu, nel que nin siquier s'espalden tendencias ideolóxicas, porque nel camín empobináu (normalización de la llingua, dir a la gueta lletores, españamientu la mesma nómina d'autores y espoxigue de toos los xéneros lliterarios tradicionales) pesen munchu más los deseos y oxetivos comunes que'l dixebru políticu apaeciú nos distintos nacionalismos del Estáu. Pa los nuevos escritores asturianos l'algame d'un nacionalismu políticu podrá consolidase na medía'n que, al mesmu tiempu, esista un biltu llingüísticu ponderatible na comunidá asturiana, y sólo cuando esti últimu apaeza comu'n fechu al marxen la voluntá de los sos entamaores iniciales, podrán surdir y amestase delles posiciones ideolóxicas emparentaes col asturianismu cultural.

Llegaos equí, hai que señalar otra peculiaridá, que lo ye pola especial situación qu'acabamos d'esplicar rápidamente. Lloñe de lo que pudiere atalantase de situación tala, una situación marcada pola belixerancia ideolóxica nacionalista de los escritores asturianos, el calter xeneral la lliteratura bable nestos caberos diez años nun muestra tensiones nin violencias ideolóxicas so los temas, que son los usaos nes lliteratures normalizaes darréu; lo que ta claro, na lliteratura bable atual, ve la frayaúra coscientemente entamada de la tradición costumista, aldegana y festexera que tapeciere esa lliteratura nun estáu de mor-

mera temática sin igua. Sacar la poesía, el rellatu o'l tiatru de la quintana, desendolcar les obres de los tópicos pseudo-llíricos (l'esmoecimientu l'Arcadia asturiana, a resultes del progresu industrial; la señardá y la murnia los indianos...) y de los clixés humorísticos que repiten asgaya mensaxes negativos acerca la mentalidá campesina (socarronería, individualismu, avaricia, cazurrez, etc.), ye, ñidiamente, el finxu dixebraor qu'empobina pal camín d'una lliteratura espetada na realidá d'un país a vegaes más desruralizáu, onde lo urbano y lo industrial perpesen, anque nun neguemos la fuerzia sociolóxica qu'entá tien el campu asturianu dientru d'esa realidá.

Pero tamos equí pa falar de hestoria, magar ésta seya tan reciente como la que sirve de contestu y soporte a la lliteratura bable de güei, y anque esa hestoria tea faciéndose día a día, agora mesmu, d'una manera viva y problemátizada.

Nun esiste dulda güei so les feches nes que la nua lliteratura asturiana escomencia'l so camín. El 23 de payares de 1974, nes fueyes de la revista *Asturias Semanal*, aníciase una seción de periodicidá quincenal que, col títulu «Conceyu Bable», ta al cargu tres xóvenes profesores asturianos: Xosé Lluis García Arias, Xuan Xosé Sánchez Vicente y Lluis Xabel Álvarez. Na presentación de la nua seción los cabezaleros de la revista afirmaben, ente otres coses, que los tres xóvenes profesores «cuentan con nuestro apoyo y aliento y, suponemos, que con el de muchos asturianos que buscan desde hace mucho tiempo un cauce para sus inquietudes encaminadas a dar a su espíritu regional un punto de partida serio, con consistencia y auténtico contenido»¹. Nun resisto a la tentación d'acordame de los nomes d'aquellos cabezaleros, pioneros perfugaces d'un sofitu públicu al bable, averaos a «apoyar y alentar» la xuvenil y pres-

tosa ñiciativa, dao que d'ésta paecía surdir dafechamente «un puntu de partida serio, con consistencia y auténtico contenido» rexonal: yeren ellos, el direutor de la revista, Graciano García, güei sofitaor y allentaor d'empreses muncho más universales y sonores qu'aquella que meció na so latancia; el direutor segundu, Juan de Lillo, espantible antiasturianista na atualidá, martiellu de bablistes y vixía agüeyaor d'iconoclasties españolistes na so dominical seción del diariu *La Nueva España*; Juan Cueto Alas, redautor e ideólogu másimu de la revista, que pronto (xineru de 1975) va a dixebrase de los plantamientos del grupu Conceyu Bable nes páxines del diariu uvieín *La Voz de Asturias*, aniciando un frañamientu de les rellaciones que va ciarrase diez años dempués, al pone-y prólogu a un llibru cuentos de Sánchez Vicente² nel que mantién una atitú conciliaora y comprensible pal surdimientu llingüísticu n'Asturies; Faustino F. Álvarez, redautor y collaboraor habitual de la revista, cruzáu espavoríu güei escontra la ñiciativa de llevar la llingua asturiana a les escuelas...

La pregunta paez inevitable. ¿Qué asocedió pa que l'aliendu de los anicios tornare n'ataques desmedíos al esporpolle lliterariu del bable?

Pero faise necesario golver al cursu la pequeña hestoria. L'ésitu la estaya emprendía pelos profesores de Conceyu Bable fai que la periodicidá seya más curtia, tornando de quincenal a selmanal, dempués del 25 xineru de 1975, esto ye, a dos meses de la so aparición. Durante más de dos años —fasta'l piesllu d'*Asturias Semanal* nos caberos meses de 1977— la seción asturianista mantendrás con puxu, reflexáu na escelente acoyía que-y dan los lletores que manden cartes y más cartes al selmanariu nesi sen. Nesta fastera, los oxetivos agüeyaos per Conceyu Bable

² Xuan Xosé Sánchez Vicente, *Cuentos de llingua afilada*, Xixón, Academia de la Llingua Asturiana, 1984.

¹ *Asturias Semanal*, n.º 285, 23-11-74.

paecen llendase con dir afitando les marques definidores d'un futuru procesu lliterariu iguáu colos intereses culturales, sociales y políticos d'Asturies, nel contestu d'una averatible descentralización administrativa del Estáu que paez tar próxima. Esti primer finxu na recuperación llingüística ta entemecíu de carauteres programáticos, de consiñes y diretrices d'atuación cultural, dexando de llau el llabor lliterariu (malpenes aliten nesos años collaboraciones poétiques o narratives na seición) en beneficiu d'una normativización que s'impón como una ñecesidá xeneral; n'otru sen, los del Conceyu saben que nun s'igua una llingua lliteraria partiendo de cero, una llingua lliteraria escosa de modelos valoratibles y de referencies próximes nel tiempu. El llabor cimera será, polo tanto, educar llingüísticamente a los partidarios del resurdimientu bable, polo que s'entamen cursinos de gramática asturiana, en delles fasteres del país, empobinaos a maestros y a tou tipu xente que nun tea lloñe del mundiu la insiñanza. Al tiempu d'ello, Conceyu Bable esguedéyase'n dir señalando'l camín que tien que seguise na creación lliteraria. Asina, nel número 303 de *Asturias Semanal* pue lleese que «el alitar d'una llingua nun pué facese ensin una lliteratura con puxu (...) Les nuses lletres n'asturiano nun les topamos por más que buscamos. Les manifestaciones del bable o son males a esgava o nun les hai nes llibrerías. Hai que la entamar dafecho con la nuestra lliteratura al algame de toos pa salvar la nuesa llingua. Hai qu'ensamar los papeles, la prensa. Hai que ponese a verter al asturiano una serie d'obres que puean ser d'interés (...) Hai que facese con una lliteratura pa neños, pa escolinos. Ahí ta l'aniciu del espolletar del bable. Llibros pa neños n'asturiano. Cuentos, hestories, tires, etc. Lo demás vendrá darréu...»³.

Nesti contestu de formientu prelliterariu espu-

³ *Asturias Semanal*, n.º 303, 5-4-75.

bliza Elena Poch un *Diccionario Asturiano-Castellano* —tres mil exemplares— que s'agota de seguío⁴. Tamos en 1975. Xosé Lluis García Arias, ún de los tres entamaores de Conceyu Bable espubliza asimesmu nesti añu el so trabayu *Bable y Regionalismo*⁵, onde espalma delles cuestiones básiques, dende una prespetiva socio-lingüística, pa esbillar los pilancos y torques hestóriques qu'esfilvanen la lliteratura y la llingua asturianas, pa lo cual l'autor sírvese de textos de escritores asturianos que, dende'l sieglu XVIII, tratanon el tema la llingua.

El llabor entamáu na seición de Conceyu Bable sigue contando coles bendiciones de munchos lletores y col sofitu manteníu polos retores de la revista; nel número 361, casi dos años dempués de l'aniciu, apaer una nota de la direción al final d'un escritu firmáu per grupos pro-bablistes de fuera d'Asturies: «Aquí no existe chifladura. Todo lo más inquietud. De asturianos de sidra, dormidos, estamos hasta el cogote. Por eso nos gusta el *puxa*. ¡Puxa Asturias! otra vez. Y siempre»⁶. Enantes, en xineru de 1976, los responsables de Conceyu emprentaren un editorial nel que desplicaben les sos posiciones ideolóxicques y polítiques con respetu al procesu de recuperación aniciáu: «el bable nin ye de dreches nin d'izquierdes. El bable lo que ye, ye un mediu pa comunicase y pa dar cuerpu a una cultura, a la nuesa»⁷.

La moderación d'estes posiciones suscribibles per Conceyu Bable son les que, ensin dulda, propicien el sofitu la revista *Asturias Semanal*, a la que García Arias —ún de los cabezaleros de Conceyu Bable— ve como unu de los elementos españaores del fenómenu rexonalista d'estos años: «estes publicaciones (...) sí ficeron muncho p'alitar una concencia de

⁴ Elena Fernández Poch, *Diccionario Asturiano-Castellano*, Xixón, 1975.

⁵ Xosé Lluis García Arias, *Bable y regionalismo*, Uviéu, 1975.

⁶ *Asturias Semanal*, n.º 361, 15-5-76.

⁷ *Asturias Semanal*, n.º 343, 3-1-76.

preocupación asturiana; sí fexeron que la xente d' Asturias afondare nesa crisis qu'oxetivamente ta enartando la rexón»⁸.

Les collaboraciones de Conceyu Bable ciárranse n' Asturias Semanal col sospiru caberu d'ésta, en payares de 1977. Col tonu amurniáu que tien toa premonición nestos casos, los de Conceyu Bable tornen la so esperiencia nes llinies d'un testamentu ideolóxicu-cultural, onde alvierten que la reivindicación llingüística, el so glayú, va xuníu a la idega de l'autonomía política: «ninguna idea autonomista pue espoxigar n' Asturias si quier esborriar, separar o dexar de llau a la llingua asturiana»⁹. L'ecu d'aquella afirmación entovía alica güei, ocho años dempués, cuasi como una profecía. Nun balte n' Asturias dengún partíu autonomista col puxu y valir necesarios y l'espeyu d'esi ermu políticu perpesa so la situación cultural asturiana no que respeuta a la so llingua y, fía d'ella, a la so lliteratura.

La semienta llantada pelos asturianistes de Conceyu Bable, en 1974, faise espiga nel 1977. Nesti añu espubliza Manuel Asur el so primer llibru poemes, *Cancios y poemes pa un riscar*, que dirá seguíu d'otros dos en 1978 y 1979, *Camín del cumal fonderu* y *Vívese d'oyies*. Trátase de poemarios asoleyaos na transición política a la democracia y los temes tienen esi nordés social de protesta que va dir esanicando, sele, na so poesía cabera. Un añu dempués, nel 1980, empréntense dos llibros de poesía que, dende'l mio camientu, sinalen un blincu cualitativu perimportante na nuea lliteratura asturiana: toi refiriéndome a la *Esbilla* de Felipe Prieto y al *Camín de señardaes* de Xuan Xosé Sánchez Vicente, qu'enca darma una riestra poemes escritos pel autor ente 1974 y 1979. Nun ye esti el llugar pa pescudar nestes

⁸ Xosé Lluis García Arias, *Llingua y sociedá asturiana*, Uviéu, 1976, páx. 84.

⁹ *Asturias Semanal*, n.º 396, 15-1-77.

obres, pero ye obligao insistir que, colos dos, la xoven poesía asturiana da un blincu pasmosu pa llograr la so mayoría d'edá.

Al par, el camín de la narrativa enceta a transitar per otros xóvenes escritores asturianos. Nel 1977, el xixonés Carlos Rubiera espubliza los sos *Cuentos curtios* y al añu siguiente los *Cuentos d'estos díes*; l'avilesinu Miguel Solís gana'n 1977 el premiu cuentos Conceyu Bable con *L'últimu home*, bisándolu en 1981 col ablucante rellatu *Aquel requexu escuru*. Nestos años que cuerren de 1977 a 1982(algámense dellos premios y certámenes embaxu'l padrinalgu d'ayuntamientos y comisiones de fiestes asturianos. Ye una bona rampla llanzamientu pa facer qu'ali que'l maxín de los autores xóvenes, pero, al par, les obres premiaes nun alcancen el beneficiu pernecesariu del so asoleyamientu. Nuna época d'altor claru na demanda lliteraria'n bable, l'ausencia d'una infraestructura editorial n' Asturias caltién esta lliteratura nun llugar de pseudo-marxinalidá qu'esfarrapa les sos posibilidaes competitives. Un exemplu valorable d'esto pueo dalu yo mesmu cola espublización de la mio *Introducción a la lliteratura asturiana* nel 1981; aun a sabiendes de que'l número de nueos autores bables de valir ñidiu ye llargu, tengo que falar sólo de seis d'ellos, dao que son los que tienen llibros emprentaos. Talos seis camúdense darréu nos integraores del primer copín d'escritores bables que podemos llancar nos años 1977 a 1981: los nomes, Manuel Asur, Felipe Prieto, Carlos Rubiera, Xuan Xosé Sánchez Vicente, Roberto González Quedo y Miguel Solís. Esta primera estaya apaez marcada pela poesía y el cuentu y nella nun ye posible entá alcontrar noveles propiamente diches, noveles curtios u obres de teatru, xéneros de cadarma más complicao que piden vieyura y posu a los autores.

En 1980 créase la Academia de la Llingua Asturiana. El muérganu másimu de la nuesa llingua ñaz albentestate, nel medio d'una riestra tensiones po-

líticas que muestren l'ambigüedá de la política cultural entamada pela alministración socialista. La vida de la cimera istitución llingüística asturiana va encetase coyía pela man d'una indecisa voluntá de sofítancia llingüística, que se traduz nuna perprobe financiación económica, nun alloñamientu istitucional perñidiu, que torguen, ensin aforfugalú, el puxu mozu de la xoven Academia.

Un fechu decisivu, que vien cimblar col so nor-dés les ñubes d'esti paisaxe, ye la creación de *Lletres Asturianas* (*Boletín de l'Academia de la Llingua Asturiana*), allumáu na primavera de 1982, que va facer posible l'apaición de nuevos autores y, polo tanto, la llantaúra del desendolque lliterariu bable. Nes sos páxines y a lo llargo los 16 números emprentaos festa güei, fueren surdiendo autores que faen ya un bálagu perestimabile de poetes y narraores. Asina, al primer grupu citáu yá enantes xúncense agora nomes tan importantes comu los de Pablo Ardisana, Xuan Bello, María Teresa González, Augusto Junquera, Xuan Martín, Concha Quintana, Andrés Soler (tráxicamente esapaecíu ya) y otros munchos que faríen la ringlera abondo llarga.

Dempués de 1982 aníciase tamién la coleición *Escolín*, entamada pela Academia de la Llingua y empobinada a los neños y escolinos de les primeres estayes educatives. Pa facese una idega de l'enfotu pedagóxicu y lliterariu d'esta ñiciativa basta falar de los diecisiete títulos emprentaos dende 1982 fasta estos díes, ente los que puen esbillase obres de autores como Miguel Solís, Carlos Rubiera, Vicente García Oliva, Ramón d'Andrés, Xicu Montaserín y dellos otros.

1981 y 1982, polo tanto, son años perimportantes nel esporpolle lliterariu bable. Nel primeru apaecen dos llibros: el terceru de relatos de Carlos Rubiera, *Cuentos de tres la guerra*, y el segundu de poemas de Xuan Xosé Sánchez Vicente, *Poemes de Xixón*, que,

dende el niu camientu, consagra l'autor como'l meyor poeta'n llingua asturiana de l'actualidá. Nel 1982 asoléyense otros dos llibros de valir: *Nel quartu mariellu*, sorprendente xera poética d'un escritor permozu, Xuan Bello, y *Les llamuergues doraes*, primera novela curtia del avilesín Miguel Solís y tamién de la nuaa lliteratura asturiana. *Les llamuergues doraes*, beyura de títulu pal rellatu neogóticu qu'encierra, esfraya dafechu'l tópicu d'una llingua que sólo s'avera pa la llírica costumista y abre les puertes a un horizonte narrativu enllenu clarores, competitivu y normalizáu. Vamos paramos a pescudar el so interés.

Anque *Les llamuergues doraes* entá seya una novela que nun ta perfecta ye, nostante, un empeñu prietu d'ambición. Puen dixebrase nella tres niveles cenciellos de lletura: a) el nivel llingüísticu o de les formes esternes, b) el nivel estrutural (que tendría'n cuenta l'organización interna'l rellatu, la disposición de les sos partes) y c) el nivel fonderu de los conteníos (la so tesis, les sos propuestas estétiques o ideolóxicques, les idegues que l'alimenten dafechu).

Respetive al primeru d'estos tres niveles nun alcuentro oxeciones series que pone-y. Solís conoz perbién la llingua cola que trabaya y esplaya abondo les sos posibilidaes espresives. No que cinca'l segundu nivel, el xuiciu ye tamién positivu. Solís demostrare yá *N'aquel requexu escuru* la so llistura comu «montaor» d'hestories, dosificando'l baltíu narrativu fasta llegar a un final imprevistu y abluante, tornándo-y d'esta manera'l cuentu, el so calter de sucesu hiperrial o inhabitual, lloñe les llendes de lo ordinario posible. Debuxáu'n marcu ambiental n'apariencia tranquilizaor y cotidianu, los primeros capítulos empobinen subordinaos a la descripción de los personaxes, xente que conteniendo un potencial de llocura perñidiu muévense, ensin embargu, nun clima enforma convencional pa nun resultar congoxante. L'aburría

tranquilidá d'esi clima caltiénse sabiamente llantada nes llendes de la ficción, sin que'n momentu dengún —y ahí tá'l talentu Solís— contaxe al lletor. El frañiu brutal de los elementos qu'encadarmen tala amósfera confirmamos na sospecha de que daqué pergrave va pasar, pero esi «daqué» ye tan espantible qu'esfraya dafechu la concencia de lo previsible narrativo. Nun consecutivu xuegu de sobrentendíos sicolóxicos —qu'l lletor pescancia como un triufu del so maxín penriba l'aparente llixereza del testu— l'autor acaba trasgrediendo'l pautu con aquél, ñegando la so complicidá y recordándoy el so rol secundariu na rellación dialéutica que s'establez ente ambos.

El terceru los niveles ye, tradicional y xenéricamente, el que más torgues presenta no que cinca a la so posible formalización. Miguel Solís ye, percima tou, un esteta. La composición lluz penriba l'anéudota. Les sos obres son sensoriales, non discursives. Interésamos, sobre tou, la pintura'l conxuntu, qu'esmuz a vegaes n'aguafuerte. Autor de *comics* (na so *Hestoria d'Avilés*), debuxante, ilustraor habitual de munches obres lliteraries bables, Solís ta creando un mundiu lliterariu presonal, pobláu de decadentismu ambiente y de borrina sicolóxica, un mundiu inquietante d'osesiones, zunes v símbolos que singularicen la so faza lliteraria. Pa finar, nun sé cómo pué empobinase nel futuru la narrativa de Solís pero, en tou casu, abúltame que'l so trabayu nel enriquecimientu la prosa bable xustifica abondo que falemos equí, más espaciao, de les sos coses.

Tamos en 1983. La griesca so la utilidá y viabilidad del bable sarapica, añu tres añu, la opinión pública asturiana. Pa los detratores, pa los enemigos de la so normalización, ye un fechu ensin importancia que se cuente ya con un númeru d'escritores y d'obres pervalorabile; estrozáu el mitu del ruralismu bable, dizse agora que la llingua lliteraria ye una llingua llaborariu, que s'inventen les pallabres,

qu'esi bable nun esiste, que nun lu fala naide n'Asturies, etc. Hai que dicir, al respetive, que dengún fo capaz entovía de señalar una sola voz bable tracamundiada o inventada pelos nuegos escritores que, eso sí, ficieren l'estúpidu trabayu, de recuperar les voces secuestraes nes cuenques de los valles, ente cuetos y biesques de vergoña, utilizaes col pudor cómplice nes villes o ciudaes o, cenciellamente, apigazaes nos testos clásicos de la nuesa lliteratura. Amúrniamos agüeyar, milenta veces repeties, les memes espiriques nes hemeroteques escontra'l bable, xirigoncies sociolóxicques de filósofos, de periodistes, d'ames de casa, de políticos o de tenderos, nuegos nebrijas xixilantes del imperiu. Ye'l rayu que nun cesa, mientras qu'espolleten los cursos de bable pa maestros, crez la faza lliteraria y s'emprenten trabayos de investigación, humanística o científica'n bable. Nesti contestu d'incomprensiones, zunes y carencies estitucionales muévese sele pero dafechu la nueva lliteratura. L'Academia de la Llingua dexa ermu, nel 1984, el Premio de Novela Curtia, nuna demostración ñidia de qu'hai, pela so parte, una esixencia de calidá y un deséu d'arreblagar penriba los niveles estéticos algamaos fasta'l momentu; nun pulsu susteniú col nivel de calidá citáu, Xuan Xosé Sánchez Vicente espubliza dos obres que me paecen fundamentales esti mesmu añu, los *Cuentos de llingua afilada* y la novela curtia *La muerte amiya de nueche*, premiu «Xosefa Xovellanos» de la Conseyería de Cultura'n 1983. La primera d'elles, los *Cuentos de la llingua afilada*, tien un entamu de Juan Cueto Alas, del que falé n'otru llugar más enriba, onde Cueto paez dixebra de les postures antibablistes, adotando un xestu pescudante pa la nueva lliteratura asturiana que, nesti casu, simboliza Sánchez Vicente. Cueto resume asina la hestoria de la so griesca presonal col bablismu militante y espiga, tamién, los sos paiceres ante'l futuru la llingua asturiana: «Había en el aire de aquella época —fala de la primera estaya de *Asturias Semanal*— una especie de división tácita del trabajo re-

gionalista: ellos desde el radicalismo lingüístico, nosotros desde el radicalismo político. Como siempre ocurre en estos casos, las posiciones no tardaron en distanciarse, y dado que el enemigo común, aquel general tan bajito, no sólo seguía en sus trece, sino en plena forma dictatorial, empezamos a tirarnos los trastos a la cabeza (...) El catálogo completo de insultos, ironías y descalificaciones sangrientas que nos lanzamos como dardos envenenados durante años, podría recogerse en un libro voluminoso (...) ¿En qué fase está ahora mismo el duelo asturiano de las lenguas? Por mi parte, y desde hace ya bastante tiempo, ni siquiera quedan ruinas de aquella primitiva beligerancia. No solamente no me parece mal que el bable se investigue en la Academia, se enseñe en las escuelas, se escriba en los papeles o se difunda electrónicamente a los cuatro vientos regionales, sino que considero tan legítimo utilizarlo en la comunicación pública o privada como el castellano»¹⁰, y fina Cueto falando sol futuru del bable: «Lo único que sé es que si hay una manera útil y atractiva de batallar por él es haciendo lo que Xuan Xosé hace en este libro de cuentos: buena literatura a secas». Bona lliteratura que munchos queríen ñorar y que, agora, tres el xuiciu d'un escritor poco sospechosu de simpatías bables, apurría'l so pasaporte comercial pa viaxar pelos territorios lliterarios non nacionalliegos.

En quantu a la segunda de les obres, la novela curtia *La muerte amiya de nueche*, supón, como ta dicho, una perbona demostración de que delles llingües nun sirven sólo pa facer versos o rellatos folclóricos de postal. Ya enantes lo afitaren Miguel Solís, con *Les llamuergues doraes*, o Carlos Rubiera, con *Nublu de mar y distancia*. Agora Sánchez Vicente entamaba'l camín del realismu narrativu, espalmando temes y elementos policíacos y políticos nel

¹⁰ *Cuentos de llingua...*, páx. 8.

so rellatu, aunque éstos apaezan esbillaos cola tenrura y humor carauterísticos de la so obra'n prosa.

La muerte amiya de nueche ye la hestoria d'un crimen cometíu per causes de política cultural na presona d'un asturianista que ta pescudando asturianu. Un collaciu'l muertu, tamién nacionalista, ponse a investigar el fechu fasta les últimes consecuencias, descubriendo que l'asesín ye una figura pública cabezalera na oposición al resurdimientu cultural asturianu. Asuntu talu, da-y pie al autor p'analizar les posiciones antiasturianistes d'un setor la cultura'l país, simbolizaes nun presonaxe alloriáu y fanáticu —Antonio Clariniado— cuya imaxen física vien coincidir cola d'un perconociu caderalgu de la nuesa universidá uvieína. L'autor afana, tamién, pa criticar ensin agriez pero col ceñu puestu l'atitú del grupu intelectuales cuya praxis asturianista, frañía de señalda, nun cuaya'n trabayos dafechu nin nun compromisu políticu ñidiu y definitivu. Los presonaxes la ficción son, nesi sen, fácilmente asemeyaos colos sos xemelos na vida rial; trátase, polo tanto, de presones riales qu'anden d'equí p'allá falando, inclusive, como falen los sos correllatos humanos. El lletor reconozlos ensin matase, dao que l'autor nun tuvo'l menor rispiu interés n'escurecer los sos carauteres, y coyíu pela man d'esti va identificándose colos mensaxes que se-y ufierten nel discursu. La novela ye, polo dicho, un rellatu didáuticu, ideolóxicu y consolador, perque'l final restablez les llendes morales que se fixen comu valibles, dando-yos a los malos el so permerecío castigu.

Ensin entrar na llicitud o non de talos planteamientos intelectuales o ideolóxicos —vieyu dilema na hestoria de les obres lliteraries— sí mos peta dicir darréu que la novela tien dellos otros elementos que faen que la so lletura seya fácil y que la trama garre de seguía al lletor. La bayura'l material léxicu emplegáu, la sata adecuación los diálogos a los sos protagonistas, el clima que crez nun suspense per-

llográu nel pescudar del casu, el bálagu d'oservaciones intelixentes so la rialidá de tolos díes y, penriba tou, l'humor, un humor ente la tenrura y l'esperpentu que fai al autor alloñase del asuntu, que torna a los presonaxes la so cualidá de tales, amenzaos comu taben de continu pela edra'l verismu que soporten. Sánchez Vicente dimuestra equí que ye, amás de poeta, un novelista granible, al marxén de que se tea o non d'alcuertu col calter istrumental de los conteníos lliterarios qu'asoleya, porque nun se trata equí de vulgar una ideoloxía o una posición ante la rialidá cultural o política que vivimos, trátase d'una capacidá pa llevar p'alantre propuestes estétiques que paezan convincentes, que den bayura al corpus lliterariu bable, modelos que puean dir enllenando un procesu que nun ta llibre de torgues y de peligrosos peculiaridaes sociolóxicas.

Pa completar el panorama novelísticu bable, entá hai que señalar, asinamesmo, l'espulzamientu dientru l'añu 1984 de la primera novela d'aventures pa un públicu xuvenil, *Fontenebrosa: el reinu de los silentes*, de Vicente García Oliva. coñocíu escritor de lliteratura pa neños, con tres llibros espulzados na colección *Escolín*.

Llegaos a esti puntu, ye necesariu dir faciendo balance. Dalgún podría decir que lo que tamos citando equí nun ye valoratible dende'l puntu vista cuantitativu y qu'otres lliteratures ufierten resultaos más granaos y ñidios. Pescanciar asina ve llendase'n costatar una situación *de fechu*, pero nun oxeta res al corpus describíu. Querer una igualdá de tratu pa la lliteratura asturiana cola del restu de les lliteratures peninsulares paezme a mín, polo menos, un deséu noble pero non maurecíu. El marcu social, cultural y políticu espoxiguen les lletres vasques, catalanes y gallegues ta dafechamente lloñe d'aquel nel que se re-orixina la lliteratura bable, dao que falamos equí de progresu nun casu y d'orixen o, si se prefer, de

restauranza lliteraria n'otru. Nesta competencia de prestixos lliterarios, los gallegos y los catalanes puen tornar los güeyos a les páxines de la so hestoria y sentise a gustu cola herencia cultural recibía (nun me paez que'l casu vascu seya'l mesmu) y, ensin embargu, los asturianos tenemos qu'esforciar la güeyada penriba la propia capacidá de la memoria fasta alcontrar los testos de la poesía crítica del sieglu ilustráu, pa dir recoyendo, a partir d'esi momentu hestóricu, l'agror llíricu y les gaspies costumistes del XIX o salvando daqué ayalga perdía na imensidá poética del XX.

Lo conseguíu, polo tanto, pelos nuestos escritores ye, en tan curtiu espaciu tiempu, tan abluante como rial. Llograren llevar un edificiu de dimensiones habitables, nel que vemos movese perbién una lírica fonda'n conteníos y una narrativa téunicamente convincente y de puxu espresivu ensin duldes. Naido pue torgar que, a curtiu plazu, s'averę tamién el pariente probe: el tiatru que, nesti momentu, caleya pelos concursos y premios lliterarios.

El balance nun pue ser, polo tanto, más gayoleru. Pero ¿cuáles son les perespectives? Equí ta'l problema. Problema porque paez que'l resultáu previsible del mesmu allóñase a la voluntá de los escritores, de los llingüistes y, entá, de los propios militantes nacionalistes enfotaos na recuperación aniciada. El quiz d'esti enterrogante ta oculto na concencia política de los gobiernos asturianos. Si la esmirriada voluntá, nel tema les diretrices culturales p'Asturies, se mantien (repliegue políticu ante les peticiones d'escolarización en bable, atitú dilatoria pa la urxente retificación toponímica, torgues enforma pal emplegu la llingua nos medios de comunicación asturianos, probeza de perres y presupuestos pal puxu l'Academia, etc.) nun paez razonable caltener delles esperanzas. Si, polo contrario, el gobiernu rexonal ataca dafechu'l tema na defensa del patrimoniu cultural asturianu, onde la llingua llántase comu un llegáu esen-

cial, legislando nesa dirección fasta tocar les llendes xurídiques marcaes peles competencias del estatutu (esfrayando lo qu'haiga qu'esfrayar pa ello), les prespetives de la lliteratura bable serán tan perbones como'l balance que tamos desendolcando.

Diré, p'acabar yá, que dende una concencia intelixente y fondera de *lo español* nun hai exemplu más acabáu de patriotismu que'l qu'affirma el mosaicu de les Españes. Conservar, sofitar y amar eses cultures ye la xera más ñobleceora del tiempu que vivimos.

